

nagyban szereti játszani, és ha egyszer eléd dobott egy lapot, újra és újra eléd teszi” vagy: „Az igaz szív csak akkor tudja elviselni a szeretetlenséget, a megaláztatást, ha minduntalan újraéli.” Az, hogy „még a szeszélyes április is a nyarat cirógatta” némi képp édeskés, ezek a metaforák pedig túlságosan is azok: „mintha még nagyobb kanállal adná édes kását az élet”; „a lélek koktéliját már kikeverték, mielőtt egy májusi kedd délelőtt ő megszületett”.

Ígykor a kedélyes szóválasztás tűnik keresettnek: kompánia, bakaélet, csörte, erőpróba (mindkettő szavalóverseny értelemben), és van a könyvben egy kétoldalas rész, amelyben öt ilyen nyelvi közhely sorjázik reflektálatlanul: „egyszer volt Budán kutya vásár”, „olaj a tűzre”, „ezeknek semmi se szent”, „egyszerűen más anyagból gyúrták”, „túl sok mindet söpör szőnyeg alá”.

Szerkesztői és barátai helyében, akiknek segítségével a könyv – egyik

legjobb könyve – végén köszönetet mond, én kicsit több szerkezeti rafinériát szorgalmaznék, stílusosan pedig a minimalizmusra való erősebb törekvést. Annál is inkább, mert ez egyáltalán nem idegen Grecsótól, hiszen nincs még egy kortárs író, akinek a szereplői beszédesebb némasággal tudnák nézni „a török kakasok viadalát” vagy csak „a tyúkokat”. Úgy érzem, a regénynek az apáról szóló utolsó mondata is kicsit szirupos lett: „Bolondok vagytok ti, létigék, hová rohantok, én még látom őt, ott van, ott teker.” Talán jobb lett volna a – regény elején és végén is felidézett kukoricatörés után – szerencsésen leintett traktorosra vonatkozó, egyébként hasonló értelmű mondatot tenni meg utolsónak: „A traktoros is jókedvű volt, hogy nem kell délután visszajönnie, már minden elmúlt, és mégis még minden létezik.”

Grecsó Krisztián: Apám üzent. Budapest, 2024, Magvető. 684 oldal, 6999 forint.

Csepeli György

Szegény norvég gazdagok

A Gallup nemzetközi közvéleménykutató intézet kutatói összeállítottak egy szociológiai indexet, melyről úgy vélik, hogy alkalmas egy-egy ország boldogság szintjének mérésére. Az index hat összetevőből áll, ezek között ott van az egy főre eső bruttó hazai termék, a társadalmi támogatás, az egészségben eltöltött évek száma, az élet fő dilemmáiban meg tapasztalt szabadságfok, a társa-

dalmi nagylelkűség és a korrupciós szint. Norvégia folyamatosan a legboldogabb országok sorába tartozik, a múlt évben a hetedik helyre került a világ 143 országa között.

A szociológusok által mért boldogságnak azonban kevés köze van az élet mindennapjaiban megélt boldogsághoz, melyet ott találunk az emberi élet alapvető értékei között. A felvilágosodás szellemében szüle-

tett amerikai *Függetlenségi nyilatkozat* józan megállapítása szerint „minden ember egyenlőként teremtetett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az élethez és a szabadsághoz, valamint a jog a boldogságra való törekvésre.” A boldogság tehát nem jog, csak lehetőség.

A boldogságkutatók doyenje, Richard Easterlin állapította meg nagymintás nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményei alapján, hogy bár a gazdag országokban több a magát boldognak tartó ember, az ország további gazdagodása nem jár együtt lakói boldogságérzetének növekedésével. Hiába nő a GDP, emiatt nem lesz több boldog ember az országban.

Norvégia remek terep lehet az Easterlin-paradoxon bizonyítására. Az eredetileg szegény ország gazdagodása 1971-ben kezdődött, amikor a norvég partok közelében felfedezték a tenger alatti olajmezőket, ezek kitermelése azóta is zajlik. Az olaj eladásából származó irdatlan jövedelméből a norvég állam nem stadionokat és történelmi Disneyland-várait és kastélyokat épített, a pénzt polgárainak jólétére fordította, és okos befektetési politikával gondoskodott arról is, hogy a magas élet színvonal akkor is megmaradjon, ha az olajmezők valamikor kiapadnak.

Lilja Ingolfsdottir rendező-forgatókönyvíró egy norvég család gyötrelmes történéseinek terében játszódó filmje Tolsztoj nyomdokain halad, aki Alekszej Alekszandrovics Karenin felesége, Anna tragikus történetéről szóló regényét a mára szállóigévé vált mondattal kezdi, miszerint „a

boldog családok mind hasonlóképpen egymáshoz, minden boldogtalan család a maga módján az”.

Tolsztoj regényének megjelenése óta persze sok víz folyt le a Néván, de tagadhatatlan, hogy a nyugati társadalmakban a nők és a férfiak közötti szerepviszonyok ma sem mondhatók kiegyensúlyozottnak. A hangsúlyok azonban időközben megváltoztak, és ezt Lilja Ingolfsdottir tökéletesen érzékeli. A forgatókönyvíró-rendező filmje két síkon működik. Az egyik sík Maria és Sigmund hibátlan dramaturgiával felépített története, mely a 101 percnyi játékidő alatt maradéktalanul leköti a néző figyelmét. A másik sík a történet létrejöttét keretező társadalmi háttér pszichológiailag hiteles érzékeltetése. A két sík megkülönböztetése azonban merő absztrakció, művészet és valóság a filmben nem válik el egymástól.

A film főszereplője Maria, akit nőisége a férfakkal szemben a vesztes oldalra sodor, jóllehet mindent megtesz annak érdekében, hogy a társadalmi érvényesülésért folytatott versenyben nőként indulva hátrányait legyűrje. Mariát akkor ismerjük meg, amikor már túl van egy sikertelen házasságon, melyből két gyermeke, egy fiú és egy már serdülőkorba jutott lány született. Nem különösebben csinos nő, csontos, magas, határozott fellépésű, viselkedési stílusa inkább férfias, mint mit nőies, már ha a férfiaságot és nőiességet a nemi sztereotípiák alapján látjuk. Maria határozottsága abban is megnyilvánul, hogy meglát és azonnal megszeret egy másik férfit, Sigmundot, akit megpillantva úgy érzi, hogy mindig is ismerte. Ez az illúzió az első látásra született sze-

relem jól ismert tünete, mely azonban csak akkor alapozza meg hosszú távon a kapcsolatot, ha kölcsönös. Sigmund cuki, mondhatnánk, nőies férfi, aki eleinte észre sem veszi az őt üldöző nőt, de Maria végül levadászsa, zsákmányul ejti.

A kapcsolat fergetegesén indul, Sigmund és Maria férj és feleség lesz. A meglévő két gyerek mellé két újabb gyerek születik. Látszólag minden rendben van, de valójában semmi sincs rendben. Maria az új házasságban is az marad, aki volt, a négy gyermek mellett karrierje be-fuccsol, míg Sigmund hasít. Gondos és szerető apa, aki éppen úgy szereti az első házasságból született gyerekeket, mint a sajátjait, de még csak nem is sejti, hogy Mariában gyűlik az elégedetlenség vele szemben, melynek okaival azonban ő maga sincs tisztában.

A film fontos szereplője a pszichológus, aki kísérletet tesz a szakító-próbáig eljutott házaspár megbékítésével, de falakba ütközik, mivel Maria kizárólag férjét hibáztatja a kapcsolat megromlásáért, önmagát áldozatnak tekintve, gyengeségéből kovácsol erőt. Maria nem nyerhet, mert nem ismeri be, hogy ellenfele nem rajta kívül, hanem benne magában van, saját magát kellene legyőznie, amire azonban nem képes. Bár nem illik bele a szabvány női szerepbe, azt felrúgni sem bírja. A félszívvel vállalt női szerep által rá-mért önértékelési csapdából úgy próbál kiszabadulni, hogy Sigmund önértékelését veszi célba, aki azonban nem veszi a lapot, ellenáll, majd úgy dönt, hogy kiszáll a játszmából, melyet Maria akarna rákényszeríteni.

A játszma ugyan a jelenben zajlik, de kiderül, hogy valójában remake,

eredetijét Maria anyja és annak férje egykor már lejátszották. Dermesztő a lány és az anya találkozása, melynek során a negyvenes éveit taposó Maria és a nyolcvan felé közelítő anyja egy szemvillanás alatt visszafiatalodva egymásra támadnak, de nem azért, mert eleve ez lett volna a szándékuk, hanem mert anya és lánya sosem tanulta meg a szeretet nyelvét. Maria a kudarcos női szerepet sértődött, frusztrált anyjától tanulta el, akinek házassága ugyanúgy zátonyra futott, mint az övé, az apa elmenekült, magára hagyva lányát, mint ahogyan lányától, amikor felnőtt, elmenekültek férjeik. A nemzedékeken áthúzódó lánc ráadásul nem szakad meg. Maria első házasságában született lánya, aki a filmen látható történet idejében már elérte a serdülőkort, nem rejti véka alá, hogy lenézi, megveti anyját, bár a film végén egy beszélgetésben Maria kísérletet tesz a megbékélésre.

A film az egzisztenciális kényszerektől mentesült nyugati társadalmakban élő férfiak és nők között megváltozott viszony norvég esettanulmányaként is megáll. A nők felszabadulása a férfiak uralma alól a múlt század második évtizedében, az első világháború vérzivataros idején kezdődött. A frontra került férfiak helyét a munkamegosztás rendjében elfoglalva a nők pénzkeresőként önállósultak, szexuálisan felszabadultak, ha kellett, elváltak, majd újránházasodtak, ha a kedvük úgy hozta, inkább a magányt részesítették előnyben, esetleg női társat választottak. A háborúból visszatért férfiak meggyengültek, riadtan véve tudomásul, hogy nem pótolhatatlanok sem a rendszerszerű társadalmi működésekben, sem az életvilágban.

A nemek viszonyában bekövetkezett változások a férfiakat előjogaiktól megfosztva igazolni látszottak Nietzsche rosszmájú megjegyzését, miszerint a „férfi meddő nő”, akire a másik nemmel vívott párharcában passzív szerep vár. A változásokkal azonban a nők sem jártak egyértelműen jól. A reprodukció terheit továbbra is ők viselik, s az anyaság örömét, mint Maria példáján is láthattuk, a karrier vonzása kiszikkasztja.

Maria szerepét Helga Guren alakítja, akiről az első pillanattól fogva elhisszük, hogy erős és sikeres akar lenni, de ugyanakkor tudja magáról, hogy gyenge és sikertelen. A férj szerepében méltó partnere a cicás Kyrre Haugen Sydness, akit Maria zsákmányul ejtett, de megtartani már csak a képzeletében tudott. A

norvég rendező sodró, elgondolkodtató filmet alkotott, melyet Ibsen is szívesen nézne, ha élne, hiszen ő volt az, aki az elsők között vette észre a női szerep színeváltozását a nyugati társadalmakban.

A rendező-forgatókönyvíró esztétikailag és társadalomtörténetileg egyaránt érvényes filmet alkotott, mely a nemek egymás közti viszonyait fenekestül felforgató világban arra kér mindenkit, nőket, férfiakat egyaránt, hogy tanulják meg a szeretet nyelvét, amit önhibájukon kívül elfelejtettek.

Szerethető. Norvég filmdráma, 101 perc, 2024. Rendező-forgatókönyvíró: **Lilja Ingolfsdottir**. Operatőr: **Oystein Mamen, Tor Edvin Eliassen**. Szereplők: **Helga Guren, Kyrre Haugen Sydness, Oddgeir Thune, Heidi Gjermundsen**.

113

rol-rol

Csengery Kristóf

Színek estéje

Nyilván nemigen készültek felmérések arról, ki mennyire tekinti lerágott csontnak a magyar közízlés hagyományos idegenkedését a francia kultúrától, s arról sem, hogy vajon ez a tartózkodó alapállás a művészet minden területén érvényesül(t)-e. Talán nem mindegyiken: a francia filmeket mindig is szerette a magyar közönség (a fiatal Szabó István néhány jelentős műve meg sem születhetett volna a nouvelle vague nélkül), a francia impresszionista festőket pedig még azok is a kedvenceik közé sorolják, akik amúgy nem különösebben érzéke-

nyek a képzőművészet iránt, egyszerűen azért, mert jó a szemet legeltetni a képeiken. De már a francia irodalommal s kivált a költészettel alighanem más a helyzet: értelmiségi beszélgetésekben kevesen hozták szóba az elmúlt ötven évben Hugo, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud vagy pláne Claudel, Supervielle, Valéry, Cocteau műveit. Ha valaki mégis ezt tette, a háta mögött alighanem sznobnak bélyegezték.

A zene területén kétségtelenül érvényesült és ma is érvényesül bizonyos tartózkodó befogadói magatartás. En-